

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Левицька Н., Коцюбанська О.

Нині Україна впевнено та активно інтегрується до світового культурного простору. Тому при розробці регіональних стратегій розвитку пріоритетними мають бути проблеми збереження та використання пам'яток культурної спадщини. Для цього потрібне повноцінне виявлення й вивчення культурної спадщини з метою виваженого використання і комплексного збереження її. наукові дані твердять, що в Україні налічується більше 140 тис. історико-культурних пам'яток. Захист культурної та духовної спадщини визнано одним з пріоритетів Стратегії національної безпеки України.

В Україні створено належну вітчизняну законодавчу та нормативно-правову базу, що регулює роль держави, органів центральної виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, органів місцевого самоврядування, землекористувачів, юридичних та фізичних осіб незалежно від форми власності, в якій перебувають об'єкти та пам'ятки культурної спадщини (зокрема, прийнято закони України «Про охорону культурної спадщини», «Про Загальнодержавну програму збереження та використання об'єктів культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини», «Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації», «Про основи містобудування», «Про планування територій» тощо). Нині питання вивчення та оцінювання культурної спадщини є надзвичайно актуальною, необхідною й важливою умовою планування розвитку регіону.

В умовах гуманізації суспільства культурна спадщина відіграє особливу роль серед багатьох факторів життя людства протягом усієї його історії. Саме культурно-історичні пам'ятки тримають культурну рівновагу світу, роблять його збалансованим. Тому кожна держава визначає відповідальність за збереження своєї ідентичності, культурно-історичної спадщини й передачу її наступним поколінням.

Історико-культурна територія це єдиний комплекс, що забезпечує збереженість найбільш значимих об'єктів і явищ людської історії й культури. Як правило, унікальні території становлять каркас регіональних систем спадщини[1, с. 31-32]. Виділяються такі основні типи історико-культурних територій: – історичні міські та сільські поселення й території; – монастирські, садибні, палацові комплекси; – етноекотологічні райони проживання нечисленних народів; – місця бойових дій; – історичні виробничі території; – історичні шляхи й дороги; – археологічні території.

Регіональна українська культурна спадщина дуже різна та своєрідна. Її у більшості випадків неможливо порівнювати, тож має детально вивчатися. Тому розвиток методичних підходів до її вивчення й оцінювання має велике практичне значення.

На державному обліку в Україні перебуває понад 130 тис. пам'яток, з них: 57 206 – пам'ятки археології (418 з яких національного значення), 51 364 – пам'ятки історії (147), 5926 – пам'ятки монументального мистецтва (45), 16 293 – пам'ятки архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтні (3 541)[2, с. 240]. Функціонує 61 історико-культурний заповідник, 13 з яких мають статус національних. До Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО включено: Софійський собор з архітектурним ансамблем, КиєвоПечерську лавру в м. Києві, історичний центр м. Львова.

У кожному регіоні України на державному обліку перебувають чимало пам'яток історії та культури, в тому числі міжнародного та національного значення. Базовим ресурсом є національна історикокультурна та природна неповторність і самобутність, однак можливості його використання в кожному регіоні індивідуальні через розбіжності щодо складу, кількісних і якісних характеристик об'єктів. Кількість таких пам'яток у кожному регіоні дуже різниться. Ми розглянемо детальніше на прикладі рідної Черкаській області. Там загальна кількість об'єктів культурної спадщини налічує 4763 одиниці. Пам'яток національного значення налічують 132, а місцевого – 4686. Серед них пам'ятки історії -1818, монументального мистецтва – 360, археології – 2403, архітектури – 203[3, с. 98].

Більшість найвідоміших об'єктів культурної спадщини Черкащини знаходяться у складі державних та національних заповідників області. На території Черкаського краю розташовано 8 історико-культурних заповідників: 5 державних і 3 національних. Саме вони займаються охороною та дослідженням видатних об'єктів культурної спадщини Черкаського краю. Але, на думку багатьох дослідників та фахівців в галузі туризму, розвиток цих пам'яток як туристичних об'єктів є таким, що не відповідає туристичним потребам сьогодення, а головна увага заповідників направлена на охорону та збереження об'єктів культурної спадщини, а не їхню популяризацію та використання в галузі туризму.

Культурна спадщина є матеріальною та духовною основою розвитку багатьох видів туризму й насамперед культурного. Розвиток туризму виконує важливу роль у вирішенні регіональних соціальноекономічних проблем: створюються нові робочі місця, підтримується високий рівень життя населення, створюються передумови для підвищення інвестиційної привабливості регіонів.

Культурний туризм – самостійний вид туризму, основою якого є історико-культурний потенціал країни, що включає все соціокультурне середовище із традиціями й звичаями, особливостями побутової й господарської діяльності [4, с. 48]; – культурний туризм – форма пізнання культурної спадщини; – культурний туризм спрямований на освоєння культурної, дослідження життєво-го досвіду інших людей, їхніх звичаїв, інтелектуальних і творчих досягнень; культурний туризм відповідає об'єктивним тенденціям гуманізації, перетворення культури на ресурс розвитку цілих регіонів. Список визначних пам'яток, які можуть привернути увагу культурних туристів, наданий ЕСТАРС (1998): 1) місця археологічних

розкопок і музеї; 2) архітектура (руїни, знамениті будинки, історичні міста); 3) мистецтво, скульптура, ремесла, галереї, фестивалі, події; 4) музика й танці (класична, народна, сучасна); 5) драма (театри, кіно, драматурги); 6) вивчення мови й літератури, події; 7) релігійні свята, паломництво; 8) культури й субкультури (народні або давніші).

У «Державній стратегії регіонального розвитку» розвиток туристично-рекреаційного комплексу передбачено лише у кількох регіонах: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Одеська, Херсонська області, АР Крим та м. Севастополь. У стратегії культурний туризм, на жаль, не розглядається як окремий вагомий фактор регіонального розвитку, формування загальнодержавних цінностей. Є лише «історичне краєзнавство, спрямоване на відродження духовності, історичної пам'яті, формування у громадян і передусім у молоді любові до рідного краю, національного патріотизму, поваги до людини, відповідальності за збереження історико-культурного надбання».

У нашій країні є проекти культурного туризму і місць історичної, культурної пам'яті, якими цікавиться держава та розглядає їх як потужний засіб пропаганди, утвердження національної ідентичності. До таких проектів відноситься Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця», Культурно-мистецький та музейний комплекс «Мистецький Арсенал», Національний заповідник «Хортиця», Державна національно-культурна програма «Золота підкова Черкащини».

Велика сукупність культурної спадщини черкаського краю говорить про необхідність та найбільш сприятливі умови для розвитку культурного туризму. Ми виділили загальні проблеми історикокультурних заповідників Черкащини, які гальмують розвиток туризму: відсутність єдиної концепції бренду Черкаської області на туристичному ринку України та світу, яка б відображала самобутність, унікальність та цілісну картину краю; відсутність належної готельної інфраструктури, що робить заповідники лише екскурсійними, але не туристичними об'єктами; поганий стан доріг; відсутність належної уваги заповідників до своїх пам'яток культурної спадщини, як до туристичних об'єктів; відсутність реклами цих заповідників; малодосліджена і популяризована дерев'яна архітектура; згортання державної програми «Золота підкова Черкащини» та невиконання завдань по відродженню історичних та культурних центрів Черкаської області (нині діюча обласна «Програма розвитку туризму в Черкаській області на 2012-2020 роки» має звужену стратегію); недостатнє фінансування заповідників з державної казни, що здійснюється по залишковому принципу тощо.

Кожен із заповідників має свої проблеми. Наприклад Національний історико - культурний заповідник «Чигирин» за період реалізації програми «Золота підкова Черкащини» зазнав великих позитивних змін та розбудови. Не дивлячись на це, досі резиденція Б. Хмельницького, що планувалась як музей, закрита для відвідувачів[5, с. 154].

Корсунь-Шевченківський державний історико-культурний заповідник фактично має статус національного, але фінансується з обласного бюджету.

Капітального ремонту та реставрації потребує палац Лопухіних - основний об'єкт заповідника, грандіозна пам'ятка архітектури та один із найкращих барокових палаців XVIII ст. в Україні. Окрім першого поверху, де розташована експозиція КорсуньШевченківської операції, палац пустує, відсутній інтер'єр.

Державний історико-культурний заповідник «Трипільська культура» набув розвитку завдяки програмі «Золота підкова Черкащини», але розвивався він більше завдяки власним силам, ніж завдяки фінансуванню програми державою. Директор заповідника Чабанюк організував акцію «Трипільська толока», у якій могли брати участь усі бажаючі, а саме: у побудові трипільських жител за трипільськими технологіями[6, с. 160]. «Трипільська толока» проводиться вже багато років у червні-липні. Завдяки акції збудовано три будинки. У двох будинках біля приміщення археологічних фондів збираються розмістити експозицію музею трипільської цивілізації; третій будинок та інші, які будуть збудовані під час наступних заходів «толоки», планують перетворити у готелі для туристів, де вони зможуть поринути в умови, життя трипільців. На нашу думку, реалізація плану «толока» буде сприяти розвитку туризму, а значить і регіону. Згорання програми «Золота підкова Черкащини», відсутність готельної інфраструктури, яка б могла забезпечити розміщення туристів, недостатнє фінансування - усе це гальмує перехід археологічної спадщини Трипільської культури до розряд туристичного об'єкту. Нині ми неможемо віднести цей заповідник до повноцінних туристичних об'єктів. Культурна спадщина історико-культурних заповідників Черкащини нині не в повній мірі залучена в туристичну діяльність. Серед головних проблем в цьому контексті є відсутність належного фінансування, згорання окремих програм, недостатній рівень розвитку подієвого туризму[6, с. 161-162].

Отже, аналіз сучасного стану та основних проблем збереження і використання культурної спадщини України показав, що країна та її регіони володіють величезним історико-культурним потенціалом, деякі складові якого мають загальносвітове значення. Тому одним з актуальних завдань держави має бути виважена, консолідована політика щодо використання національної культурної спадщини та підвищення ролі культурного туризму у формуванні спільних цінностей.

Список використаних джерел та літератури:

1. Мазуров Ю.Л. Унікальные территории: концептуальный подход к выявлению, охране и использованию / Ю.Л. Мазуров // Унікальные территории в культурном и природном наследии регионов. – М.: Ин-т наследия, 1994. – С. 31–40.

2. Унікальные территории в культурном и природном наследии регионов: Сб. науч. тр. / Под ред. Ю.Л. Мазурова. – М. : Ин-т наследия, 1994. – 215 с.

3. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / Наук. ред. Руденко Л.Г. – К.: Інститут географії НАН України, 2012. – 208 с.

4. Квартальнов В.А. Туризм: Учеб. пособие. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 315 с.

5. Мартинова Г.П. Памятки Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» у державній програмі «Золота підкова Черкащини» / Г.П. Мартинова // Черкащина в контексті історії України. – Черкаси, 2008. - С. 154-158.

6. Спіріна Т.М. Канів – ланка «Золота підкова Черкащини» / Т.М. Спірініна // Черкащина в контексті історії України. – Черкаси, 2008. – 159-162.